

Ehkäisevän päihdetyön käsitteestä

EERIK TARNAALA

Suomen alkoholimonopolijärjestelmän osittaisesta purkamisesta ja uudelleenjärjestämisestä EU-jäsenyyden myötä tuli vastikään kuluneeksi kymmenen vuotta. Vaikka Alkon vaikutusvallan ja velvollisuuksien riisumiseen johtanut kehitys oli nopeampainen ja dramaattinenkin, voidaan alkoholikentän muilta osin katsoa olleen muutoksen tilassa jo 1980-luvun alkupuolelta lähtien. 90-luvun puoliväliin tultaessa oli raittiustyön julkishallinnollinen järjestelmä purkautunut, raittiusjärjestökenttä läpikäynyt rajun uudelleenjärjestelyn sekä valtion ja kuntien vuorovaikutus- ja vastuusuhteet yleisemminkin laitettu uuteen uskoon. Kun joidenkin Alkon aiempien tehtävien (kontrolli, valistus ja tutkimus) uudelleenjaon seuraukset yhdistetään näihin aiempien muutosten vaikutuksiin, ei liene yllättävää, että myös alan käsitteistön ja keskeisimpien termien merkityksestä on ollut eri- ja epätietoisuutta niin tutkijoiden kuin käytännön toimijoidenkin keskuudessa.

Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa 90-luvulla tapahtuneita alkoholihallinnon muutoksia tutkineet Thomas Karlsson ja Christoffer Tigerstedt ovat huomauttaneet, että jonkinlainen käsitteistön epämääräisyys on ollut yhteistä kaikille kolmelle maalle. Aiemmin hyvin keskeinen pohjoismainen erikoisuus, alkoholipolitiikka-yleistermi, on tätä nykyä joko korvautunut uusilla käsitteillä, latautunut uutta tilannetta paremmin kuvaavilla uusilla merkityksillä tai saanut kylkeensä joukon erilaisilla etu- ja rinnakkaisliitteillä varustettuja täydentäviä sisärakenteita.

Tässä ”huojuvan terminologian” tilassa yhteistä kaikille kolmelle maalle on käytettyjen käsitteiden päällekkäisyys ja epämääräisyys. Suomessa erityisesti ehkäisevän päihdetyön käsite on uutena tulokkaana saanut hyvin erilaisia tulkintoja ja määritelmiä. Karlssonin ja Tigerstedtin (2004, 80–81) mukaan päihdekentän ammattilaiset ja

järjestöt ovat päätyneet käyttämään nimenomaan ehkäisevä päihdetyö -käsitettä, koska se korostaa toimien paikallisuutta vastapainona kansallisen tason vaikuttamiselle sekä ottaa huomioon muutkin päihteet alkoholin lisäksi.

Toisissa tulkinnoissa ehkäisevä päihdetyö taas nähdään aiemmin raittiustyön nimikkeen alle ryhmiteltyjen toimien uudeksi kokoavaksi otsakkeeksi (esim. Alavaikko 2001). Näissä hallintotieteellisissä esityksissä alkoholikentän kolmijaon – alkoholi(kontrolli)politiikka, raittiustyö, päihdehuolto – perusteena on yleensä se, että nämä kaikki kolme sektoria ovat olleet, ja ovat yhä, erikseen omilla laeillaan säädettyjä (alkoholilaki, raittiustyölaki, päihdehuoltolaki). Näin ollen kaikki kolme kokonaisuutta ovat yhä erillisinä olemassa, joskin eriaisia kosmeettisia muutoksia läpikäyneinä. Alkoholipolitiikka on tätä nykyä naamioitunut ja piiloutunut muun hallinnon ja politiikan sisään (esim. kevään 2004 ”veropoliittinen” ratkaisu), päihdehuoltoa kutsutaan asiakkuuden aikakaudella ”lakisääteiksi päihdepalveluiksi” ja raittiustyö taas on ottanut nimekseen ”ehkäisevä päihdetyö”.

Molemmat näkemykset pitävät ainakin osittain paikkansa. Ehkäisevää päihdetyötä ei kuitenkaan voi yksiselitteisesti määritellä joko vanhan alkoholihallinnon pesänjaon mukaan tai järjestö- ja viranomaiskentän uudelleenjärjestelyillä. Tässä kirjoituksessa pyrin valaisemaan ehkäisevän päihdetyön käsitteen hahmottumista ottaen huomioon näiden molempien kehityskulkujen vuorovaikutuksen historiallisissa kontekstissaan sekä suhteensa yleisempään hallintalogiikan muutokseen.

Raittiusliike ja raittiustyö

Yksinkertaisin ja kenties yksinkertaistavin tapa hahmottaa ehkäisevää päihdetyötä on nähdä se

yksiselitteisesti raittiustyön jatkeena. Houkuttelevaksi tämän määritelmän tekee varmasti se, että vanhan järjestelmän komponenteista nimenomaan raittiustyö jäi selkeimmin ”orvoksi”, kun hallinnon rakenteita ja järjestökenttää laitettiin uuteen uskoon. Raittiustyö oli perinteisesti luonteeltaan ”puolivaltiollista”, sillä sen järjestelyissä yhdistyivät raittiusjärjestöjen ja paikallisten yhdistysten toiminta sekä valtion ohjaus ja kontrolli (Warpenius 2002, 38).

Vuoden 1968 alkoholilaki määräsi kunnalliset raittiuslautakunnat ja raittiussihteerien virat pakollisiksi ja näiden rahoittamisen ohessa laissa määrättiin myös minimisumma raittiustyöhön ohjattaville resursseille. 70-luvulla raittiuslautakunnat nähtiin vielä selkeästi eräänlaisiksi raittiusliikkeen jatkeiksi ja säädetyistä koulutuksellisista kelpoisuusvaatimuksista huolimatta raittiussihteerinkin virkaan saatettiin nimittää henkilöitä (järjestö)työkokemuksen perusteella. Kuntien ja järjestöjen toimintaa seurasi sosiaali- ja terveysministeriön raittius- ja alkoholiosasto, joka myös löyhästi ohjasi raittiustyön sisällön kehitystä (Warpenius 2002, 37–38). Myös alkoholi- ja raittiusosaston katsottiin edustavan voimakkaasti raittiusliikkeen näkemyksiä (Warpenius & Sutton 2000, 51; Hakala 1985, 36).

Sen ohessa, että raittiusliike pyrki poliittisen painostuksen keinoin vaikuttamaan alkoholipoliittisiin linjauksiin ja toimi näin yhteiskunnallisessa keskustelussa Alkon vastapoolina, se oli myös siis hyvin monin kytköksiin mukana raittiustyön järjestelyissä valtakunnan ja paikallistasolla. Vaikka sosiaali- ja terveysministeriöstä johdetun valtakunnallisen ohjaamisen ja 70-luvun puolivälissä uudistetun raittiussihteerikoulutuksen oli tarkoitus luoda kuvaa erillisestä raittiusryhmätyöntekijöiden ammattikunnasta, pysyi raja aatteelliseen vapaaehtoistyöhön mielikuivissa häilyvänä. Osittainen sulautuminen hallintoon oli auttanut raittiusliikettä säilyttämään vaikutusvaltansa, vaikka kieltolain jälkeen raittiudella ei entisenlaista kansanliikettä taustallaan enää ollutkaan. Samalla raittiustyö kuitenkin pysyi selkeästi omana kokonaisuutenaan erossa muusta sosiaali- ja terveydenhuollosta. Muista Pohjoismaista poiketen suomalainen raittiusliike oli 30-luvun huoltolakien säätämisen jälkeen erkaantunut ns. pelastavasta raittiustyöstä ja keskittynyt alkoholittoman yhteiskunnan luomiseen kulttuurisen vaihtamisen keinoin. (Warpenius & Sutton 2002, 53.)

Kuten muussakin perinteisessä kansalaisjärjestötoiminnassa myös raittiusjärjestöjen paikallisyhdistysten piirissä aktiivinen toiminta oli alkanut hiipua jo 60-luvulla mm. kaupungistumisen ja vapaa-ajanvieton kaupallistumisen myötä. Taloudellisista ja arvovaltasuhteista suuret jäsenluvut olivat olleet erityisen tärkeitä raittiusliikkeelle, joten järjestöjen jäsenmäärän väheneminen oli sille selkeä uhka. Toiminnan turvaamiseksi sekä kunnallisen ja järjestömuotoisen raittiustyön työnjaon selkeyttämiseksi raittiusliike ryhtyi ajamaan erillisen raittiustyölain säätämistä. Vuoden 1976 raittiusryhmäasetus oli lähentänyt raittiustyötä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa ja vuonna 1980 julkaistu raittiuskasvatustieteiden mietintö oli kehottanut raittiusjärjestöjä keskittämään toimintaansa ja harkitsemaan järjestöjen yhdistämistä. (Ahonen 2003, 314 & 346–347.) Raittiustyötä koskevien säännösten irrottaminen alkoholilasta omaksi koodistokseen nähtiin keinoksi itsenäistää raittiustyön asema myös virallisesti (Warpenius 2002, 38).

Raittiustyölaki tuli voimaan 1984 ja vei raittiustyötä lähemmäs terveys- ja elämäntapavalistusta ja edellytti raittiusliikeltä tiiviimpää yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. Vaikka raittiusjärjestöjen kasvatukselliset tehtävät oli näin virallistettu ja raittiuslautakuntien ja -sihteerien toiminta oli saanut uuden vahvistuksen, sisälsi laki myös heikennyksiä suhteessa Suomen raittiusjärjestöjen liiton alkuperäiseen ehdotukseen (mm. sanan ”raitti” korvaaminen ”terveillä elämäntavoilla” ja raittiiden elämäntapojen vaatimuksen poistaminen raittiuslautakunnan jäseniltä). (Warpenius 2002, 39; Ahonen 2003, 347.)

Raittiustyölaki tuli voimaan jonkinlaisella vedenjakajalla; sen säätäminen sujui suuremmista ristiriidoista, mutta sen tultua voimaan julkinen kritiikki samoin kuin lain muuttamiseen tähtäävät valmistelut käynnistyivät lähes välittömästi. Lehdissä arvosteltiin erityisesti raittiusjärjestöjen tehottomuutta sekä ”raittiiden raitistamiseen” syydettyjen rahojen suurta määrää. Raittiusmarkoilla olisi pyritetty alkoholistien hoitokoteja ja A-klinikoita pitkään (Ahonen 2003, 348). Kiinnostavan vivahteen 80-luvun puolivälin kritiikkiryöpyn tarkasteluun tuo se, että vajaa kymmenen vuotta myöhemmin, lama-Suomessa, ennalta ehkäisevät toimet ja ”ehkäisevä sosiaalipolitiikka” nähtiin jälleen varteenotettavina vaihtoehtoina ”kalliille” korjaaville toimille (esim. Rauhala 1998).

Raittiustyölain hahmottamaa kokonaisuutta ryhdyttiin siis hyvin nopeasti purkamaan. Lain voimaantulovuonna asetettu raittiuslautakuntatyöryhmä jätti 1986 muistionsa, jossa suositeltiin mm. raittiuslautakuntien tehtävien siirtämistä sosiaali- ja terveyslautakunnille, raittiustyön hallinnollisten kulujen alentamista sekä ehkäisevää työtä koskevan päätäntävällän siirtämistä enemmän paikallistasolle (Raittiuslautakuntatyöryhmän muistio, 1986). Ehdotettuja muutoksia ryhdyttiin toteuttamaan melko nopeassa tahdissa, sillä raittiustyö liitettiin sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuusjärjestelmään vuoden 1989 alusta ja vuotta myöhemmin raittiuslautakunnat eivät enää olleet pakollisia (Laki raittiustyölain muuttamisesta 1276/1987 & 296/1988). Raittiusjärjestöille merkittävin muutos oli kuitenkin niiden rahoituksen siirtyminen Raha-automaattiyhdistyksen (RAY:n) vastuulle vuonna 1988. Hallinnollisten uudelleenjärjestelyjen luoman paineen ohessa järjestöt joutuivat lisäksi pohtimaan ja perustelemaan toimintaansa, kun RAY ryhtyi tiukemmin vaatimaan kentän uudelleenjärjestämistä (Aho-nen 2003, 356–359).

Edellä mainittujen lainmuutosten yhteydessä on mainittava, ettei kyse ollut pelkästään alkoholihallinnon sisäisistä järjestelyistä. Vaikka raittiustyölain nostattama kritiikki varmasti oli osaltaan nopeuttamassa ja helpottamassa uudistusten läpivientiä, olivat hallinnon tehostaminen ja hajauttaminen nousseet yleisemminkin keskustelun aiheeksi. Vuonna 1986 julkaistu hallinnon hajauttamista käsitellyt komiteanmietintö korosti kansalaisläheisyyttä, palveluhenkisyttä ja oikeusturvan parempaa toteutumista perusteina hajauttamisen toteuttamiselle. Kuten valtionhallinnon siirtymistä suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen tutkinut Pertti Alasuutari on huomauttanut, myöhemmin keskeisiksi osoittautuneita muutoksia ei aikanaan ainakaan julkisesti perusteltu millään suurella suunnitelmalla, pikemminkin yksittäisten muutosten vyöry hahmottui myöhemmin kokonaisuudeksi. (Alasuutari 2004, 9 & 14.) Samoin alkoholihallinnon muutosta aloittaneita säädöksiä ei perusteltu raittiusliikkeen tai -työn alajajona, vaan argumenteissa viitattiin tehottoman ja päällekkäisen työn karsimiseen sekä raittiustyön kytkemiseen tiiviimmin osaksi muuta sosiaali- ja terveydenhuoltoa.

Päihdehuoltolaki ja päihdepolitiikan ulottuvuudet

Vuoden 1968 alkoholilaisissa säädettiin, että Alkon on vuosittain annettava valtioneuvostolle kertomus alkoholilojen kehityksestä ja alkoholiasioiden hoidosta. Kertomuksen tarkoituksena oli tarjota hallitukselle (ja eduskunnalle, jolle hallitus erillisellä lailla veloitettiin kertomus välittämään) ajankohtaista tietoa alkoholiasioista, joita Alko oli parlamentaarisesti valittua hallintoneuvostoa lukuun ottamatta hoitanut täysin itsenäisesti kielto-lain kumoamisesta lähtien. Käsitellessään vuoden 1981 kertomusta eduskunnan talousvaliokunta toi esille käsitteellisen jaottelun ehkäisevään ja korjaavaan alkoholipolitiikkaan (Sarvanti 1987, 7–8). Tämän jaottelun mukaan alkoholipolitiikkaan voitiin laajassa mielessä laskea ehkäisevinä keinoina jakeluun ja hintoihin (tukkukaupassa, vähittäismyynnissä ja anniskelussa) kohdistuvan sääntelyn lisäksi käyttöön kohdistuvat rajoitukset (esim. rikos-, liikenne- ja työläinsäädännössä) sekä kysyntää supistavat toimet, kuten informaatio (ml. raittius- ja alkoholivalistus), sekä alkoholimainonnan kiellot ja rajoitukset. Korjaavan alkoholipolitiikan menetelmiksi taas laskettiin hoito, huolto ja kontrolli (Jääskinen 1983, 187 & 190).

Käytännössä edellä luetellut toiminnot olivat organisatorisesti ja menetelmällisesti niin etäällä toisistaan, ettei tämä alkoholipolitiikan jaottelu koskaan levinnyt yleisempään käyttöön. Valtionhallinnon piirissä käytyyn alkoholipoliittiseen keskusteluun se toi silti käsitteparin ehkäisevä ja korjaava; sitä sittemmin sovellettiin muissa yhteyksissä. Vuoden 1985 kertomusta käsiteltäessä talousvaliokunta katsoi, että alkoholihaittoja tulisi ”riittävän ajoissa ehkäistä ja vähentää osana ennen kaikkea muuta päihdepolitiikkaa”. Lisäksi mietinnössä huomautettiin, että päihdehaitat ovat ongelma myös terveydenhuollolle ja että niitä olisi ehkäistävä terveydenhoitoviranomaisten, järjestöjen ja muiden tahojen monialaisella yhteistyöllä. Sosiaali- ja terveysministeriön olisi myös mitä pikimmin selvittettävä sosiaali- ja terveysviranomaisten mahdollisuuksia osallistua alkoholipolitiikan suunnitteluun (TaVM n:o 8, 1986 vp.). Samoilla valtiopäivillä valiokunta käsitteli myös hallituksen esityksen laiksi päihdeoloja koskevan kertomuksen antamisesta. Mietinnössään valiokunta puolsi esitystä ja huomautti, että ”ehkäisevän ja korjaavan päihdepolitiikan järjestäminen sosiaali- ja terveysministeriössä tulisi myös kii-

reesti selvittää” (TaVM n:o 10, 1986 vp.). Tämä tarkoitti Alkon kertomuksen laajentamista yleisemmäksi alkoholin ja muiden päihteiden väärinkäytön ehkäisyä käsitteleväksi kertomukseksi, mikä taas käytännössä merkitsi päihdepoliittista vallansiirtoa Alkosta sosiaali- ja terveysministeriöön. Päätöksenteon pohjana käytetyn kertomuksen laatiminen oli antanut monopolille huomattavan vallan määritellä alkoholipoliittisen keskustelun ja toimenpiteiden keskeisiä osa-alueita.

Kummassakaan edellä mainitussa mietinnössä ei tarkemmin eritellä, mitä ”ehkäisevä ja korjaava päihdepolitiikka” voisivat sisältää, mutta selvää on, että kyse on jostakin hintaruuvien ja aukiolojen alkoholipoliittikkaa selvästi laajemmasta. Kokonaiskulutuksen minimoimiseen tähtäävä politiikka oli legitimoinut raittiusliikkeen järjestö- ja valistustoiminnan kulutusta (mahdollisesti) vähentävänä tekijänä. Pysyihän ainakin järjestöjen jäsenistö oletettavasti erossa pullosta, vaikkei valistustoiminnan tuloksellisuudesta todisteita olisiakaan. Kuten edellä on kuvattu, 80-luvun puoliväliin mennessä raittiusliikevetoinen raittiustyö oli ajautunut vastatuuleen. Samaan aikaan, ilmeisesti sosiaali- ja terveysministeriön piirissä, oli kuitenkin syntynyt uudenlaisia näkemyksiä alkoholi- ja päihdekäytön tarkoituksenmukaisesta hoitamisesta. Talousvaliokunnan mietinnöissä ohimennen esitetyt ajatukset ”päihdepolitiikasta” heijastivat hyvin selkeästi samana vuonna säädetyn päihdehuoltolain henkeä.

Vuonna 1936 säädetty alkoholilaki oli pakkohuollon periaatteeseen voimakkaasti nojautuva selkeä kontrollilaki, jonka toimeenpano oli pitkälti sosiaalihuollon vastuulla. Keskeisiltä osin laki ei juuri muuttunut vuoden 1961 uudistuksessa (laki päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huollosta, eli ns. PAVI-laki). Sitä lähinnä laajennettiin koskemaan muidenkin päihteiden kuin alkoholin väärinkäyttäjää ja siihen lisättiin eräitä avohoidollisia painotuksia pakkohuoltopykälien lisäksi. Vaikka lainsäädännön tarjoamat puitteet eivät juuri muuttuneetkaan, alkoi päihdeongelmaisten huollon piirissä tapahtua etenkin 60-luvun pakkoauttamiskritiikin jälkeen omaehtoista muuttumista ja uusien toimintaperiaatteiden etsintää. Tähän vaikutti etenkin se, että valtionosuusjärjestelmän suosissa palveluiden kunnallistamista alan järjestöt saattoivat keskittyä palveluiden sisällön, menetelmien ja koulutuksen kehittämiseen (Tarnaala 2002, 30–36; Kaukonen 2002, 150). 70-luvulla päihdeongelmat alettiin

myös yleisemmin jäsentää pikemminkin tuotantoon ja kansanterveyteen kuin yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvinä moraalisisiaalisina ongelmina (Murto 1983, 313–314).

Vuoden 1987 alussa voimaan tulleella päihdehuoltolalla ongelmakäyttäjien hoito haluttiin lopullisesti vapauttaa ”irtolaisvalvonnallisesta perinteestään”. Lisäksi laki laajensi päihdehuollon järjestysvastuuta myös terveydenhuollon puolelle. Palveluita olisi näin mahdollista saada niin sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluiden piirissä kuin päihdehuollon erityisyksiköissäkin. Päihdehuolto laajeni myös raittiustyön perinteiselle tehtäväkentälle, sillä laki velvoitti kuntien sosiaalilautakuntia ehkäisemään päihteiden ongelmakäyttöä lisäävien olosuhteiden ja elämäntapojen syntymistä sekä yhteistyössä terveyslautakuntien kanssa valvomaan ja tiedottamaan ongelmakäyttöön liittyvistä tekijöistä (Sarvanti 1987, 7).

Lain voimaantulon yhteydessä ilmestyneissä (STM:n virkamiesten kirjoittamissa) lehtiartikkeleissa korostettiin erityisesti lain käänteentekevää poikkihallinnollista ja sektorirajat ylittävää luonnetta. Hallinnonalojen pelatessa saumattomasti yhteen saataisiin rakennettua ennaltaehkäisystä hoidon kautta jälkihuoltoon ulottuva ketju ilman toimintojen päällekkäisyyttä. Yhteistoiminnan kehittyessä koitaisi tulevaisuudessa aika, jolloin erillissäädöksistä voitaisiin luopua ja päihdehuolto sulauttaa sosiaali- ja terveydenhuollon yleiseen lainsäädäntöön. Vaikka kirjoituksissa nähtiin selkeä tarve päihdehuollon tarpeista lähtevälle tiedotus- ja valistustoiminnalle, oli niissä varattu vielä sija raittiustyöllekin; tosin sen oletettiin siirtyvän vielä lähemmäs sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Kansalaisjärjestötoiminnan taas katsottiin olevan tärkeää alkoholipoliittisten mielipiteitten julkituonin ja kanavoiminnan kannalta. (Sarvanti 1987; Sarvanti & Wavela 1987; Halonen & al. 1988.)

Talousvaliokunnan mietinnössä ohimennen mainitut ehkäisevä ja korjaava päihdepolitiikkakin määriteltiin nyt tarkemmin. Ehkäisevä päihdepolitiikka katsottiin toiminnaksi, jolla ehkäistään ja vähennetään päihteiden ongelmakäyttöä vaikuttamalla niiden saatavuuteen ja hintaan, niitä koskeviin tietoihin ja asenteisiin, niiden käyttötappoihin sekä ongelmakäyttöä synnyttäviin olosuhteisiin ja sitä tukevaan kulttuuriin. Korjaavalla päihdepolitiikalla taas tarkoitettiin kaikkia toimia, joilla vähennetään päihteiden käytöstä aiheutuvia haittoja vaikuttamalla itse ongelmakäyttäjään, hänen läheisiinsä sekä ympäristönsä (Sarvanti 1987, 6).

Ensimmäinen (vuotta 1987 koskeva) kertomus päihdeoloista annettiin joulukuussa 1988. Etukäteen oli esiintynyt uumoiluja siitä, että raittius- ja alkoholisaston koostumuksen ja historian tuntien, STM-vetoisen kertomuksen laatiminen tarkoittaisi käytännössä sitä, että nyt raittiusliike saisi – Alkon sijaan – yksinoikeuden tulkita maan alkoholiolojen kehitystä (Hakala 1985, 36). Tilanne oli kuitenkin ratkaisevasti muuttunut 80-luvun loppuun mennessä. Raittiustyön julkishallinnollisen järjestelmän asteittaisen purkamisen yhteydessä myös raittius- ja alkoholisasto saapui tiensä päähän (se lakkautettiin 1990 STM:n organisaatiouudistuksen yhteydessä ja sen tehtävät siirrettiin perustetulle ehkäisevän sosiaali- ja terveyspolitiikan osastolle). Sosiaali- ja terveysministeriön kokoama ja yhdessä muiden asianomaisten ministeriöiden (opetus-, sisäasiain-, valtiovarain- ja työvoimaministeriöt) kanssa laatima kertomus vastasi melko hyvin päihdehuoltolain yhteydessä esitettyjä periaatteita esitellen monipuolisesti päihdeolojen kehittämiseen osallistuneiden hallinnonalojen toimenpiteitä menneen vuoden aikana (Valtioneuvoston kertomus eduskunnalle ..., 1988).

Alkon perinteinen kertomus ilmestyi läpi koko päihdeolokertomuksen lyhyen historian (se annettiin vuosina 1988–1994) rakenteeltaan muuttumattomana kertomuksen loppuliitteenä. Siinä, missä Alkon liite listasi saman kaavan mukaan vuosittaiset tiedot alkoholin kulutuksesta, haitoista, hinnoista ja jakeluverkostosta sekä alkoholilivaltuudesta, -tiedotuksesta ja -lainsäädännöstä, vaihtuivat kertomuksen muiden osien sijoittelu ja otsikoinnit lähes vuosittain. Uudet termit ja jäsenyydet hakivat vielä selvästi paikkaansa muutoksen tilassa olevalla kentällä. Muutamana ensimmäisenä vuonna ”päihdepolitiikan” alle ryhmitellyt selostukset ehkäisevän ja korjaavan päihdepolitiikan käsitteistä korvautuivat vuonna 1990 käsitteellä ”alkoholi- ja huumausainepolitiikka”. Samalla tiedotusta ja valistusta käsittelevään lukuun ilmestyi ensi kertaa hieman epämääräinen käsite ”ehkäisevä päihdetyö”, jonka osana raittiustyötä tulisi tulevaisuudessa kehittää (Valtioneuvoston kertomus eduskunnalle ..., 1988 & 1989 & 1990). Vuonna 1990 ilmestyneessä raittiustyön täydennyskoulutustyöryhmän muistiossa ehkäisevä päihdetyö määriteltiin yksinkertaisesti ehkäisevän päihdepolitiikan toteuttamiseksi käytännön tasolla. Tässäkin yhteydessä korostettiin, että raittiustyötä olisi kehitettävä osana eh-

käisevää päihdetyötä (Kunnallisen raittiustyön ..., 1990, 32).

Ehkäisevän päihdetyön käsite ilmestyi siis viranomaislähteisiin kuin varkain, keskelle ”huojuvaa terminologiaa”. Ehkäisevää ja korjaavaa päihdepolitiikkaa ei näissä yhteyksissä 80-luvun loppuun jälkeen enää mainita ja pelkkä ”päihdepolitiikkakin” suorittaa vain lyhyen paluun viimeisessä, vuonna 1994 julkaistussa kertomuksessa. Siinä sen mainitaan perinteisesti tarkoittaneen ”alkoholipolitiikkaa ja huumausainepolitiikkaa” (Valtioneuvoston kertomus eduskunnalle ..., 1994, 8). Päihdehuoltoa sitä vastoin ei missään vaiheessa edes ehdoteta kehitettäväksi osana ”korjaavaa päihdetyötä”.

Koska raittiustyön tavoitteena oli lain mukaan ehkäistä päihteiden ja tupakan käyttöä ja päihdehuollossa taas ei ole toimintalinjan mukaisesti eriytetty huumausaineongelmaisten hoitoa alkoholiongelmiensa hoidosta, näiden yhdistämisessä saman kertomuksen osiksi kiteytyi yksi ehkäisevän päihdetyön myöhempien jäsenyyksien keskeinen lähtökohta: sosiaali- ja terveydenhuollon kannalta kaikkien päihteiden ehkäisyä ja vähentämistä olisi tarkasteltava kokonaisuutena.

Preventio ja ammatillinen identiteetti

Kuten jo edellä kävi ilmi, raittiustyön ammatillinen uskottavuus ja professionalisoituminen miellettiin yleisesti heikoiksi. Raittiustyöntekijöiden koulutuksellinen tausta oli hyvin heterogeeninen, ja aatteellisenä pidetty kansalaisjärjestö- ja vapaaehtoisuoperinne häytti ammatillistumista. Mielikuvissa raittiustyöntekijät leimautuivat ”raittiushenkilöiksi”, joiden tekemällä työllä ei ollut minkäänlaista tieteellistä perustaa (Warpenius 2002, 41).

Tämä perinteisiin jäykistyminen, toimenkuvan kirjavuus ja asiantuntemuksen puute uusista työmenetelmistä huomattiin ongelmaksi myös vuonna 1990 jätetyssä kunnallisen raittiustyön täydennyskoulutustyöryhmän muistiossa, jossa siis myös ensi kertaa määriteltiin ehkäisevän päihdetyön käsite. Erityisongelmaksi määriteltiin nimenomaan raittiustyön vanhahtava leima ”monien tahojen” mielikuvissa ja sen oletettiin vaikeuttavan ongelmaryhmien tavoittamista, kun julkishallinto selvästi oli siirtymässä hallintokulttuurista palvelukulttuuriin. Muistiossa ehdotettiin, että raittiustyötä tulevaisuudessa kehitettäisiin tiivistä osana ehkäisevää päihdetyötä, joka näin ollen hah-

mottuu erilaisia päihdeongelman määrittely- ja ehkäisytapoja kokoavaksi laaja-alaiseksi kattokäsitteeksi, joka sävyltään on latautunutta raittiustyötermiä selvästi neutraalimpi (Kunnallisen raittiustyön ..., 1990, 27–28 & 39–40).

Täydennyskoulutustyöryhmän muistio sisälsi myös muita ehkäisevän päihdetyön myöhemmän hahmottumisen kannalta keskeisiä huomioita. Ensinnäkin se toisti jo päihdeolokertomuksissakin esiintyneen näkemyksen, jonka mukaan kansalaisten suhtautuminen ylhäältä tulevaan ohjaukseen elämäntapakysymyksissä oli entistä varautuneempaa. Tämän johdosta raittiustyön ja muun ehkäisevän päihdetyön olisi keskityttävä antamaan tietoja yksilön omaan elämäntapaan liittyvien päätösten tueksi (Kunnallisen raittiustyön ..., 1990, 24 & 39). Toinen keskeinen huomio oli valtion sitovan norminannon väheneminen kuntien suuntaan, mikä muistion mukaan merkitsi koulutuksen ja muunlaisen ohjaamisen merkityksen kasvamista raittiustyössä (Kunnallisen raittiustyön ..., 1990, 31). Keskusvirastojen muuttamista ohjausta antaviksi kehittämisskeuksiksi oli ehdotettu jo hallinnon hajauttamiskomitean mietinnössä 1986, mutta täydennyskoulutustyöryhmän jättäessä muistionsa sosiaali- ja terveydenhuollon osalta tätä uudistusta ei ollut vielä toteutettu (Alasuutari 2004, 9–10).

Julkishallinnollisen ja järjestöpohjaisen raittiustyön toimintamuodot ja perinteet olivat pitkälti yhteisiä ja näin ollen myös ongelmat olivat samanlaisia. Sosiaali- ja terveyshallitus suoritti 90-luvun alussa RAY:lle tutkimuksen valtakunnallisten raittiusjärjestöjen toiminnasta. Selvitystä oli tarkoitus käyttää tukena järjestöjen tulevaisuudesta ja rahoituksesta päätettäessä. Tulosten mukaan järjestöt eivät juuri analyttisesti määritelleet omaa työtään tai sen kohdetta, mikä useassa tapauksessa johtui siitä, että järjestöjen toimintakulttuuri perustui pääasiassa pitkän perinteen mukaisiin käytäntöihin, joita ei ollut katsottu tarpeelliseksi arvioida uudelleen. Näin ollen hyvin harva järjestöistä esimerkiksi kykeni niille läheteissä kyselyssä kuvaamaan omaa toimintaansa vaikkapa modernin preventiotyön määritelmän ja luokituksen. Sama piti tosin paikkansa myös julkishallinnon raittiuskasvatus- ja valistustyön kohdalla (Kaukonen 1993, 187–188).

Ehkäisevän työn jakaminen prevention tasoihin, joista ensimmäinen (primääripreventio) tarkoittaa yleistä ennaltaehkäisyä, toinen (sekundääripreventio) keskittyy riskiryhmiin tai pyrkii kat-

kaisemaan ei-toivotun kehityksen ja kolmas (tertiääripreventio) taas käsittää hoidon jälkitoiminteen, on lähtöisin Yhdysvalloista, jossa psykiatri Gerald Caplan kehitti sen 60-luvulla kuvaamaan mielenterveysongelmien ehkäisyytoimia (Suhonen 1989, 7). Tätä nykyisen ehkäisevän päihdetyön kannalta hyvin keskeistä jaottelua oli jonkin verran käytetty päihdehuollon kehittämiseen liittyneessä tutkimuksessa ja yleisemmin huumetyön yhteydessä. Vaikka huumetilanne katsottiin hyvin vakaaksi 80-luvulla, Suomi osallistui aktiivisesti YK:n huumeidenvastaiseen työhön. Vuonna 1987 Wienissä pidetyn konferenssin päätelmien pohjalta ryhtyi meilläkin työryhmä pohtimaan järjestöjen ja viranomaisten yhteistyötä ehkäisevässä huumetyössä. Wienin-konferenssin keskeisin tavoite oli laaja-alaisen moniammatillisen yhteistyön edistäminen huumeiden käytön ehkäisemisessä (Järjestöjen ja viranomaisten ..., 1992). Päihdehuollon uudistamisen yhteydessään vastaavanlainen yhteistyön periaate oli jo nostettu esille, ja keskeiseksi lähtökohdaksi se nousi 90-luvun lopulla, kun ehkäisevän päihdetyön kenttää ryhdyttiin hahmottamaan valtionhallinnon uudistuksen jälkeen.

Siinä, missä raittiustyön itseyttä ja siitä johdetut käytännön toimintamuodot pohjautuivat satavuotiseen perinteeseen sekä raittiusliikkeen asemaan alkoholipoliittisen painostuksen harjoittajana, olivat päihdehuolto ja huumetyö sekä niihin liittynyt tutkimus selkeästi etäällä päivänpoliittisista vastakkainasetteluista ja myös tiiviimmin yhteydessä kansainvälisiin vaikutteisiin. Raittiustyö oli luonnollisesti luonteeltaan kansallista: eri keinoin toteutettua kulttuurista vaikuttamista nimenomaan suomalaisten kansallisiin juomatapoihin ja alkoholiasenteisiin. Huume- ja alkoholiongelmien jäsentämisessä taas vaikutteiden, menetelmien ja käsitteistön hakeminen ulkomaisesta tutkimuksesta oli luontevampaa. Niinpä ehkäisevän päihdetyön toimijoiden, tehtäväkentän, kohteiden ja vastuualueiden ryhmitelyyn tarvittu käsitteistö löytyi huumetutkimuksen piiristä, jossa haittojen vähentämisestä oli keskusteltu jo pitkään.

Ehkäisevään päihdetyöhön

Jos edellä päihdeasioiden hallinnon kannalta kuvattua kehitystä tarkastelee osana koko yhteiskunnan muutosta, voi huomata yksittäisten kehi-

tysvaiheiden ja lainmuutosten istuvan hyvin siihen prosessiin, jonka jälkikäteen voi hahmottaa julkishallinnossa kahden viime vuosikymmenen aikana tapahtuneen. Alkoholi-asioiden hallintointiin liittyvien mielipiteiden ja toimenpiteiden voi jopa perustellusti väittää peilanneen hyvin herkästi laajempia muutosprosesseja. New Public Management -nimikkeen alla tunnetun julkishallinnollisen ajattelun katsotaan rantautuneen Suomeen 80-luvun puolivälissä, mistä on osoitukseen mm. jo edellä mainittu hallinnon hajauttamistoimikunnan mietintö vuodelta 1986 (esim. Julkunen 2001; Alavaikko 2001; Karlsson & Törönen 2004; Alasuutari 2004). Raittiustyölakiin heti sen voimaantulon jälkeen tehtäillut muutokset sekä niistä seurannut raittiustyön julkishallinnollisen järjestelmän ja rahoituksen erillisjärjestelyjen asteittainen alasajo vastasivat hyvin uuden hallintoajattelun periaatteita: linjahallinnosta siirryttiin kohti verkosto- ja projektityöskentelyä, hallintoa ja vallankäyttöä ryhdyttiin hajauttamaan paikallistasolle. Raittiustyön kohdalla pätee myös Alasuutarin (2004) koko julkishallinnon uudistamista koskeva huomio, jonka mukaan yksittäisiä muutoksia ei perusteltu millään laajalla uudistushankeella. Uudistukset sektorin sisällä ja muualla hallinnossa johtivat uusiin muutoksiin dominopalikkaefektin tapaan.

Toinen huomionarvoinen seikka on se, että raittiustyötä ryhdyttiin uudistamaan samaan aikaan, kun päihdehuoltolaki tuli voimaan. Sen lisäksi, että päihdehuoltolaki sisälsi runsaasti uuden hallintoajattelun mukaisia painotuksia moniammatillisen verkostotyön tarjoamasta lisäarvosta, lakia perusteltiin uudenlaisen kansanterveyspolitiikan näkemyksillä. Tässäkään ei ollut kyse kansallisesta erityispiirteestä; kehitys oli useissa Euroopan maissa kulkenut erillisten terveysongelmien (tupakka, alkoholi, syöpä, liikenneturvallisuus jne.) mukaan jaotelluista jäsenyyksistä ja laitoksista kohti yleisen kansanterveyden otsikon alle koottuja järjestelyjä (Sulkunen 1998, 124). Päihdehuoltolain tullessa voimaan vuonna 1987 alkoholiongelmien hallinnoimisen sulauttaminen täysin osaksi yleisempää sosiaali- ja terveyspolitiikkaa nähtiin vasta tulevaisuuden mahdollisuutena. Sitä vastoin seuraavien vuosien päihdehuoltokertomuksissa ja vaikkapa kunnallisen raittiustyön täydennyskoulutustyöryhmän muistiossa esitettiin jo selkeästi uuden kansanterveysajattelun mukainen näkemys nykykansalaisesta huonosti ylhäältä saneltuihin käskyihin ja kieltoihin suhtautuvana yksilönä, jota olisi

pikemminkin neuvottava ja ohjattava tekemään itse oikeita ratkaisuja omaan terveyteensä vaikuttavissa kulutuskysymyksissä.

Voimakkaiden uudistamis- ja tehostamispainojen edessä raittiustyö oli niin rahallisesti kuin viranhaltijoiden määrälläkin mitattuna pieni ja haavoittuva hallinnonhaara. Empiirisen tutkimuksen puuttuessa on vaikea ottaa kantaa raittiustyön viranhaltijoiden todellisiin ammatillisiin valmiuksiin. Sitä vastoin kiistämätön tosiseikka on, että 80-luvun jälkipuoliskolla raittiustyön ”perinteisiin jäykistymistä” ja viranhaltijoiden ”asiantuntemuksen puutetta uusista menetelmistä” käytettiin argumentteina uudistamisvaatimusten yhteydessä. Tässä yhteydessä ehdotus raittiustyön kehittämisestä ”kiinteänä osana muuta ehkäisevää päihdetyötä” on selkeä pyrkimys kohota arvolatauksiltaan neutraalimpaa käsitteistöä. 90-luvulle tultaessa etenkin raittiisuusliike yhdistettiin valtakunnan julkisuudessa hyvin usein vanhahtavana pidettyihin holhous-, kontrolli- ja moralisointimentaliteetteihin.

Viranomaisdokumentteihin ehkäisevä päihdepolitiikka ilmaantui puhtaasti käsitteellisenä terminä, vastineena mielikuvissa ja institutionaalisissa järjestelyissä huomattavasti selkeämmin hahmottuneelle korjaavalle päihdepolitiikalle. Kerran valtiopäiväasiakirjoissa esiinnyttyään ehkäisevään päihdepolitiikkaan kyettiin kuitenkin viittaamaan kuin yleisesti hyväksytyyn ja selkeästi määriteltiin politiikanlohkoon, josta voitiin helposti johtaa alan käytännön toimia kuvaava ehkäisevä päihdetyö. Toden teolla tälle huojuvalle termille jouduttiin miettimään sisältöä vuodenvaihteen 1995 jälkeisessä tilanteessa, jossa raittiustyölain velvoittamat kunnat toimivat ilman aiemmankaltaista valtakunnallista seurantaa ja ohjausta ja EU-jäsenyyden myötä uudistunut alkoholilainsäädäntö vaikeutti oleellisesti valtakunnallisen rajoittavan alkoholipolitiikan harjoittamista (Warpenius 2002, 42–43; Alavaikko 2001, 162). Valtiovallan vastaus haasteeseen olivat pitkälti WHO:n Euroopan aluetuomiston esikuvan mukaisesti laaditut määräaikaiset alkoholiohjelmat, joiden painopisteet ovat olleet edellä kuvailtujen uuden hallintalogiikan periaatteiden mukaisesti verkostoituminen ja lähiyhteisöhankeet. Sittemmin ohjelmien kohdalla on luovuttu määräaikaisuudesta ja alkoholiohjelma on määriteltävä jatkuvaksi prosessiksi, jonka painotuksia sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva päihde- ja raittiusasian neuvottelukunta tarvittaessa päivit-

tää. Päihdeongelmien ehkäisy kuuluu myös sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintasuunnitelman (TATO) piiriin. Vielä 90-luvun puolella kuitenkin edellytykset alkoholiohjelmien toimeenpanemiselle olivat hajaannuksen tilassa olleella kentällä kuitenkin hyvin heikot (Tigerstedt & Karlsson 2003, 53–54).

Järjestöperustainen toiminta ja kampanjoiden hallinnointi keskitettiin lopulta Terveystieteiden keskuksen alaisuuteen, ja kunta-alan toimijoille informaatio-ohjausta tarjoaa Stakes (vastaava yksikkö vuodesta 1997 nimeltään ehkäisevän päihdetyön ryhmä eli Päde). Jo raittiustyötä tekivät käytännössä samanaikaisesti usean eri hallinnonalan edustajat, vaikka erillinen linjahallinto loikin näennäisen kuvan eriytyneestä hallinnonalasta. Erillisorganisaation purkamisen jälkeen toimijajoukko itse asiassa kasvoi. Oman toimialansa ohessa nämä kaikki voivat laskea itsensä ehkäisevän päihdetyön tekijöiksi. Koordinoijana toimivan Stakesin (Päden) näkökulmasta ehkäisevä päihdetyö on kaikkien päihdehaittojen vähentämiseen osallistuvien toimijoiden työn strategista yhteensovittamista, joka tuottaa lisäarvoa synnyttämällä aukottomia ja yhdensuuntaisesti toimivia palveluketjuja ennaltaehkäisystä haittojen vähentämiseen ja hoitoon. Monialaisuus tässä ei merkitse sitä, että eri toimialojen näkemyksiä ehkäisevästä päihdetyöstä yritettäisiin pakottaa samaan muottiin, vaan pyrkimyksenä on useiden näkökulmien yhtäaikainen soveltaminen.

Ehkäisevän päihdetyön tämänhetkistä vastuu-

ja yhteistyöjärjestelyistä huolimatta käsite ei vielä lääkään ole täysin ongelmaton. Väärinymmärrysten syntyminen ovat varmasti vaikuttaneet käsitteen syntyhistoria korjaavan päihdetyön vastinparina sekä se, että ehkäisevä päihdetyö esiintyi erilaisissa viranomaislähteissäkin läpi 90-luvun epämääräisesti, ilman että sillä olisi viitattu mihinkään olemassa olevaan toimijaryhmään tai organisaatorakenteeseen. Lisäksi sekaannusta on aiheuttanut satunnaisesti käytetty termi ennalta ehkäisevä päihdetyö, joka on omiaan luomaan mielikuvaa siitä, että ehkäisevällä päihdetyölläkin tarkoitettaisiin vain valistuksen keinoin suoritettua primääripreventiötä (esim. Holmila & Österberg 1995, 254). Toisaalta jo pelkkä ”ehkäisevä”-määre saattaa johtaa tulkintaa vääriin urille. Uudessa alkoholilaisissa periaatteeksi on ilmoitettu alkoholihaittojen ehkäiseminen, siinä missä ennen vuotta 1995 tyydyttiin vain haittojen ja vaurioiden minimoimiseen. Tämän on paikoin tulkittu tarkoittavan sitä, että uuteen lakiin sisältyisi täysin epärealistinen tavoite haittojen poistamisesta kokonaan, mikä taas puolestaan implisiittisesti tarkoittaisi haittojen korjaamiseen ja minimoimiseen tähtäviin toimien väheksymistä (esim. Hakala 1994, 281). Onkin perusteltua kysyä, olisiko monialaiseen yhteistyöhön perustuvaa päihteiden käyttöä ehkäisevää (ja niistä aiheutuvia haittoja ehkäisevää ja minimoivaa) työtä kenties tarkoituksenmukaisempaa kutsua yksinkertaisesti päihdetyöksi? Tässä taas vaarana saattaisi olla sekaantumisen päihdehuollon käsitteen kanssa.

TIIVISTELMÄ

Eerik Tarnaala: Ehkäisevän päihdetyön käsitteistä

Alkoholihallinnossa 1990-luvulla tapahtuneiden suurten muutosten jälkeen myös alan keskeinen käsitteistö on ollut muutoksessa. Päihdeongelmien käsitteilyssä keskeiseksi nousseen ehkäisevä päihdetyö -termin on yksinkertaisimmillaan katsottu olevan raittiustyön uusi nimitys, vaikka käsitteen syntyyn ja sisältöihin ovat vaikuttaneet runsaasti julkishallinnon toimintalogiikan laajemmat muutokset viime vuosikymmeninä. Raittiustiön kanssa tiiviissä yhteistyössä ollut ja osittain sen kanssa päällekkäinen julkinen raittiustyö ajautui kriisiin 80-luvun puolivälissä. Raittiustoimen katsottiin tekevän muiden hallinnonalojen kanssa päällekkäistä ja osin jopa turhaa työtä, minkä lisäksi yhteydet aatteellisina pidettyyn raittiustiönkäyttöön haittasivat alan professionalisointikehitystä. Samaan aikaan voimaan tullut päihdehuoltolaki korosti eri hallinnonalojen yhteistyötä ja päihdeongelmien hallinnoinnista tiivimmän osana muuta sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Raittiustyöläin määrittelemiä erillisjärjestelyjä ja linja-

hallintoa ryhdyttiin purkamaan samalla, kun hallinnon hajauttaminen nousi yleisemminkin suunnittelu- ja dokumentteihin. Ehkäisevä päihdetyö ilmestyi viranomaislähteisiin ehkäisevä/korjaava päihdepolitiikka -käsitteparin kautta, alkuun nimenomaan neutraalimpana ilmaisuna kuvaamaan raittiustyönkin sisältävää, tarkemmin määrittelemätöntä laajempaa kokonaisuutta. Kehitys 80-luvun lopulla vei kuitenkin päihdeongelmien jäsentämisen osana yleisempää sosiaali- ja terveyspolitiikkaa, mikä korosti sosiaali- ja terveysministeriön roolia suhteessa raittiustiönkäyttöön ja Alkoon. Päihdepolitiikka- ja ehkäisevä päihdetyö -käsitteiden painottaminen korosti sitä seikkaa, että ehkäisevässä työssä alkoholia ei pitäisi rajata muiden päihteiden vastaisesta työstä erilliseksi kokonaisuudeksi. Lisäksi huumeiden ja osin myös päihdehuollon kanssa saman otakskeen alle ryhmittäminen tarjosi raittiustyötä paremman lähtökohdan ehkäisevän työn ammatillisen identiteetin rakentamiseen. Päihdehuollon ja huumeiden välillä mm. alan kansainvälisten vaikutteiden seuraaminen ja soveltaminen olivat olleet huomattavasti

yleisempää kuin raittiustyössä. Nykyiseen muotoonsa ehkäisevä päihdetyö kehittyi uuden alkoholilain jälkeisessä tilanteessa, jossa hinnan ja saatavuuden säätelemiseen perustuvat alkoholipoliittiset toimenpiteet eivät enää entiseen tapaan olleet käytettävissä ja valtion ja kuntien välisissä ohjaussuhteissa oli tapahtunut merkittävä muutos. Uuden hallintalogiikan mukaisesti ehkäisevä päihdetyö muodostui paikallistasolla suoritettavaksi monialaiseksi verkostotyöksi, jossa lisäarvo syn-

tyy eri toimijoiden tarjoamien palvelujen ja asiantuntumuksen hallitusta ketjuttamisesta. Aiemmasta poiketen nyt ehkäisevän päihdetyön palveluketjuun lasketaan kuuluvan myös päihdeongelmaisten hoidon ja huollon, jotka vanhassa jaotellussa kuuluivat ”korjaavaan päihdepolitiikkaan”. Valtion rooli on toimia koordinoijana ja tarjota tutkimukseen pohjautuvaa tiedollista ohjausta.

KIRJALLISUUS

- AHONEN, JUKKA: Raittiuden voima. Raittiuden Ystävät 1853–2003. Helsinki: Otava, 2003
- ALASUUTARI, PERTTI: Suunnitteluloudesta kilpailulouteen: miten muutos oli ideologisesti mahdollinen. *Yhteiskuntapolitiikka* 69 (2004): 1, 3–16
- ALAVAIKKO, MIKA: Alkoholii- ja huumekehtien muutos paikallisesta näkökulmasta. *Yhteiskuntapolitiikka* 66 (2001): 2, 159–168
- HAKALA, JUHANI: Päällekkäisbyrokratiaa suunnitteilla. *Alkoholipolitiikka* 50 (1985): 1, 35–38
- HAKALA, JUHANI: Alkoholipolitiikan tavoitteista ja keinoista. *Alkoholipolitiikka* 59 (1994): 4, 280–285
- HALONEN, TARJA & SAARTO, ARI & SARVANTI, TAPANI: Monipuolinen näkökulma alkoholipolitiikkaan. *Alkoholipolitiikka* 53 (1988): 4, 178–186
- HOLMILA, MARJA & ÖSTERBERG, ESA: Raittiusliike päihdehaittojen ehkäisijänä. *Alkoholipolitiikka* 60 (1995): 4, 251–256
- JULKUNEN, RAIJA: Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere: Vas-tapaino, 2001
- JÄRJESTÖJEN JA VIRANOMAISTEN TYÖNJAKO JA YHTEISTOIMINTA EHKÄISEVÄSSÄ HUUMETYÖSSÄ. Työryhmämuistio 1992: 1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 1992
- JÄÄSKINEN, MATTI: Alkoholipolitiikka ja lainsäädäntö. S. 186–192. Teoksessa: Peltoniemi, Teuvo & Voipio, Martti (toim.): Alkoholii ja yhteiskunta. Helsinki: Otava, 1983
- KARLSSON, THOMAS & TIGERSTEDT, CHRISTOFFER: Testing new models in Finnish, Norwegian and Swedish alcohol policies. *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift* 21 (2004): English supplement, 79–91
- KARLSSON, THOMAS & TÖRRÖNEN, JUKKA: Valtion ja kuntien ristiaallokossa: ehkäisevän päihdetyön rationaalisuus paikallisviranomaisten näkökulmasta. S. 196–215. Teoksessa: Törrönen, Jukka (toim.): Valvontaa ja vastuuta. Päihteeet ja julkisen tilan moraalisaantely. Helsinki: Gaudeamus, 2004
- KAUKONEN, OLAVI: Raittiusjärjestöjen tulevaisuus? *Alkoholipolitiikka* 58 (1993): 3, 184–193
- KAUKONEN, OLAVI: Päihdepolitiikka ja hyvinvointivaltion muutos. S. 137–166. Teoksessa: Kaukonen, Olavi & Hakkarainen, Pekka (toim.): Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus, 2002
- KUNNALLISEN RAITTIUSTYÖN TÄYDENNYSKOULUTUSTYÖRYHMÄN MUISTIO. Työryhmämuistio 1990: 18. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 1990
- MURTO, LASSE: Päihdehuollon uudet linjat. S. 312–

318. Teoksessa: Peltoniemi, Teuvo & Voipio, Martti: Alkoholii ja yhteiskunta. Helsinki: Otava, 1983
- RAITTIUSLAUTAKUNTATYÖRYHMÄN MUISTIO. Työryhmämuistio 1986: 1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 1986
- RAUHALA, PIRKKO-LIISA: Mistä ehkäisevässä sosiaalipolitiikassa on kysymys? Käsitteellistä ja historiallista tarkastelua. *Tutkimuksia* 90. Helsinki: Stakes, 1998
- SARVANTI, TAPANI: Kohti laaja-alaista päihdepolitiikkaa. *Sosiaalinen aikakauskirja* 81 (1987): 3, 4–8
- SARVANTI, TAPANI & WAVELA, PENTTI: Alkoholipolitiikka ja päihdehuolto. Kotipoltosta valintamyymälään ja A-klinikalle. *Sosiaalinen aikakauskirja* 81 (1987): 5–6, 69–80
- SUHONEN, HEIKKI: Interventio- ja preventiökäsitteen yhteistä aluetta etsimässä. Esimerkkinä päihdetyö. *Sosiaalipolitiikan julkaisuja*. Sarja A 27. Turku: Turun yliopisto, 1989
- SULKUNEN, PEKKA: Alkoholipolitiikan etiikka saturoituneessa yhteiskunnassa. S. 117–128. Teoksessa: Ilmonen, Kaj (toim.): Moderniteetti ja moraalii. Helsinki: Gaudeamus, 1998
- TARNAALA, EERIK: Synnistä sairaudeksi. Alkoholismi, juoppous ja väärinkäyttö kieltolaista 1960-luvulle. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto, 2002
- TIGERSTEDT, CHRISTOFFER & KARLSSON, THOMAS: Vaivalloinen irtiotto. Suomen ja Ruotsin alkoholipoliittinen uudelleenorientaatio vuoden 1990 jälkeen. S. 49–66. Teoksessa: Tommi 2003. Alkoholii- ja huumeetutkimuksen vuosikirja. Helsinki: Alkoholii- ja huumeetutkijain seura ry., 2003
- VALTONEUVOSTON KERTOMUS EDUSKUNNALLE PÄIHDEOLOJEN KEHITYKSESTÄ VUONNA 1987. Helsinki 1988
- VALTONEUVOSTON KERTOMUS EDUSKUNNALLE PÄIHDEOLOJEN KEHITYKSESTÄ VUONNA 1988. Helsinki 1989
- VALTONEUVOSTON KERTOMUS EDUSKUNNALLE PÄIHDEOLOJEN KEHITYKSESTÄ VUONNA 1989. Helsinki 1990
- VALTONEUVOSTON KERTOMUS EDUSKUNNALLE PÄIHDEOLOJEN KEHITYKSESTÄ VUONNA 1993. Helsinki 1994
- WARPENIUS, KATARIINA: Kuka ottaisi vastuun? Raportteja 270. Helsinki: Stakes, 2002
- WARPENIUS, KATARIINA & SUTTON, CAROLINE: The Ideal of the Alcohol-free Society. P. 45–66. In: Sul-kunen, Pekka & Sutton, Caroline & Tigerstedt, Christoffer & Warpenius, Katariina (eds.): Broken Spirits – Power and Ideas in Nordic Alcohol Control. Nad Publication No. 39. Helsinki 2000.